

CONSTITUTIONAL ACCOUNTABILITY AND STABILITY OF POLITICAL INSTITUTIONS: THE CHALLENGES OF IMPEACHMENT FOR DEMOCRATIC SYSTEMS

КОНСТИТУЦІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ: ВИКЛИКИ ІМПІЧМЕНТУ ДЛЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ СИСТЕМ

Elina Gansetska¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-408-5-22>

В сучасному світі демократія вимагає ефективних механізмів контролю за діяльністю політичних лідерів та збереження стабільності політичних інститутів. Один з таких механізмів – це імпічмент, який є ключовим інструментом конституційної відповідальності. Цей процес викликає значний інтерес у громадськості та наукової спільноти, оскільки він відображає основні принципи демократії та правової держави.

В свою чергу демократія передбачає, що влада походить від народу і повинна бути обмежена контролем громадян [1, с. 32]. Конституційна відповідальність забезпечує цей контроль, регулюючи відносини між владою та суспільством. Механізми імпічменту відображають принципи демократії та правової держави, забезпечуючи можливість відсторонення влади від осіб, які порушують закон і загрожують стабільності політичних інститутів.

Процедура імпічменту передбачає спеціальний механізм відсторонення влади від осіб, які вчинили серйозне правопорушення або порушили конституційний лад. Цей механізм підсилює принцип поділу влади та забезпечує рівновагу між владою та контролем за нею, запобігаючи диктатурі.

Хоча імпічмент може вважатися ефективним інструментом конституційної відповідальності, його застосування також може створювати ризики на практиці. Недоцільне використання цього механізму може призвести до політизації правосуддя та поглиблення поділу в суспільстві.

Одним із викликів, який стоїть перед демократичними системами, є забезпечення балансу між відповідальністю влади перед суспільством та збереженням стабільності політичних інститутів. Імпічмент може бути ефективним інструментом для забезпечення цього балансу, але його

---

¹ Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

застосування повинно відбуватися в рамках конституційних норм та з урахуванням принципів демократії та правової держави.

Процедура імпічменту вимагає чіткого тлумачення та застосування конституційних норм, що часто викликає спірні питання. Однією з найбільш складних проблем є визначення того, що саме може бути підставою для імпічменту. Наприклад, у деяких країнах конституційною підставою може бути «вчинення серйозного злочину», але саме визначення цього поняття може варіюватися від країни до країни.

У Сполучених Штатах Америки процедура імпічменту включає два етапи: обвинувальне рішення Палати представників та судовий процес у Сенаті. Проте саме досвід США є показовим для розуміння, що інструментарій інституту імпічменту не завжди є тільки заходом конституційної відповідальності, а і засобом політичного протистояння.

Процедура імпічменту в Сполучених Штатах Америки є складною та історично значущою. Вона дозволяє Конгресу звільнити президента або інших високопосадовців за злочини, такі як зрада, хабарництво або інші тяжкі злочини та порушення. За історію США фактично було три випадки активації процедури імпічменту щодо глави держави. Перший з них – це справа Ендрю Джонсона: у 1868 році після конфлікту між президентом Джонсоном і Конгресом. Президенту ставилося в провину порушення законів щодо перебування на державній службі, командування армією і приниження Конгресу. Дані звинувачення були проявом політичної волі Конгресу через тривале протистояння, приховуючи при цьому справжню причину – протидію президентові щодо наділення афроамериканців громадянськими правами і здійснення радикальної програми Реконструкції Півдня. Однак Сенат не зміг зібрати достатню кількість голосів для його звільнення, тому Джонсон залишився на посаді [2].

Другий випадок пов'язаний із Біллом Клінтоном, коли у 1998 році він був імпічментований за обвинувачення у перешкоджанні правосуддю та наданні хибних показань у справі з Монікою Левінські. Сенат також не зміг зібрати достатню кількість голосів для його звільнення, і Клінтон залишився на посаді [3].

Фігурантом останнього і найбільш нового імпічменту є Дональд Трамп. У 2019 році експрезидент був імпічментований Палатою представників за зловживання владою та перешкоджання роботі Конгресу. Однак Сенат вирішив, що обвинувачення не виправдане, і тому Трамп залишився на посаді [4].

Ці випадки імпічменту показують, що ця процедура є важливим механізмом контролю за владою в США, але вона також вимагає широкої підтримки для успішного завершення. Інші країни мають власні унікальні

процедури та результати імпічменту, що свідчить про різноманітність підходів у цьому питанні.

Загалом варто відзначити, що парламент відіграє ключову роль у процесі імпічменту, вирішуючи, чи є достатні підстави для початку процедури. При цьому важливо забезпечити баланс між політичними та правовими аспектами: з одного боку, парламент повинен діяти у відповідності до конституційних норм, а з іншого – враховувати громадську думку та політичну ситуацію у країні. Парламент виступає як гарант правової державності, оскільки його рішення з імпічменту повинні базуватися на конституційних нормах та принципах справедливості.

Роль парламенту полягає в тому, щоб забезпечити баланс між політичними і правовими аспектами, щоб уникнути політизації судових процесів. Парламент повинен мати можливість незалежно розглядати обвинувачення та приймати рішення на основі доказів і аргументів, а не на підставі політичних вподобань. Політичні аспекти можуть включати в себе партійну дисципліну, лояльність до політичних лідерів чи партії, що може впливати на рішення парламенту щодо імпічменту. Натомість правові аспекти передбачають дотримання конституційних норм та законів у процесі проведення імпічменту, щоб забезпечити справедливе та законне рішення.

Узгоджене функціонування політичних та правових аспектів у процедурі імпічменту є важливим для забезпечення демократії, принципу правової держави та стабільності політичних інститутів.

Окрім цього, громадська думка теж може мати значний вплив на процес імпічменту, оскільки вона відображає загальну підтримку чи недовіру до дій політичного лідера. При цьому важливо, щоб парламент та інші органи, що займаються імпічментом, діяли об'єктивно та у відповідності до закону, не допускаючи впливу політичних чи інших неконституційних мотивів.

У сучасних демократіях імпічмент може відігравати важливу роль у забезпеченні відповідальності політичних лідерів перед суспільством. Проте, для підвищення ефективності цього механізму, важливо постійно вдосконалювати його процедури та механізми, враховуючи рекомендації міжнародних організацій та найкращу практику країн-партнерів.

Отже, для ефективної реалізації процедури імпічменту та досягнення його кінцевої мети необхідно враховувати конституційні принципи, забезпечуючи баланс між владою та контролем за нею.

Список використаних джерел:

1. Головатий М. Ф. Демократія: історія, теорія, практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантів-політологів. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 230 с.

2. Impeachment: Andrew Johnson. *The History Place*. 2019. URL: <https://www.historyplace.com/unitedstates/impeachments/johnson.htm> (дата звернення: 20.03.2024).

3. President Clinton impeached. *History*. 2019. URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/president-clinton-impeached> (дата звернення: 20.03.2024).

4. Senate Rejects Witnesses in Trump Impeachment Trial. *Wall Street Journal*. 2020. URL: <https://www.wsj.com/articles/trump-impeachment-trial-senators-vote-on-witnesses-11580508468> (дата звернення: 20.03.2024).